

УДК: 37.015.3(477)

Горбань ОлександрORCID iD [0000-0003-2321-5963](https://orcid.org/0000-0003-2321-5963)

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії
Київського університету імені Бориса Грінченка,
04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2,
o.horban@kubg.edu.ua

Купрій ТетянаORCID iD [0000-0002-7305-5411](https://orcid.org/0000-0002-7305-5411)

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри філософії
Київського університету імені Бориса Грінченка,
04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2,
t.kuprii@kubg.edu.ua

Овсянкіна ЛюдмилаORCID iD [0000-0002-6003-6289](https://orcid.org/0000-0002-6003-6289)

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії
Київського університету імені Бориса Грінченка,
04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2,
l.ovsiankina@kubg.edu.ua

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНСОЛІДУЮЧИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСТВА

У статті висвітлено проблему динаміки прояву ціннісних орієнтацій сучасного українського студентства, закономірностей їх виникнення та чинників, що впливають на їхнє формування у контексті філософського, соціологічного, етико-культурологічного вимірів та крос-культурних порівняльних досліджень. У статті акцентовано увагу на проблемності буття сучасної молоді, формуванні нових світоглядно-гуманістичних ціннісних орієнтирів та пошуку базових засад світовідношення в умовах трансформаційних змін у суспільстві в цілому.

Ключові слова: інструментальні цінності; сучасна українська молодь; термінальні цінності; ціннісні орієнтації.

© Горбань О., Купрій Т., Овсянкіна Л., 2019

<https://doi.org/10.28925/2312-5829.2019.1-2.121>

ВСТУП

Актуальність дослідження (*Introduction*). Глобальні сучасні перетворення в Україні, кризові явища у життєдіяльності людини та суспільства, що зумовлені трансформацією економіки, політики, ідеології, суспільної психології та соціально-культурної ситуації в цілому, шляхом прямого або опосередкованого впливу трансформують систему морально-духовних цінностей людей, особливо молоді. Сучасні реалії не завжди вписуються в усталені ціннісні схеми, нерідко суперечать традиційним нормативно-моральним уявленням і звичному способу життя. Проте, беззастережне, активне й творче сприйняття прогресивною частиною українського суспільства глобальних змін межує з певною розгубленістю тих, хто звик жити за усталеними консолідуючими цінностями й нормами та життєвими стереотипами. У «ножиці» цієї суперечності потрапляє молодь. І хоча сьогодні більшість її віддає перевагу прогресивним перетворенням, частка тих, хто ставиться до них із сумнівом, залишається досить помітною.

Актуальність поставленої проблеми обумовлена як складністю, динамічністю, процесуальністю сучасної культури, так і світоглядним й методологічним плюралізмом у соціумі. Пошуки шляхів оптимізації ціннісних установок у світогляді молоді забезпечуватимуть можливість соціальної практики закладання ціннісних передумов досягнення суспільної консолідації в сучасній Україні.

Мета (*Purpose*). Міждисциплінарне дослідження ціннісних орієнтацій студентства, закономірностей їх виникнення та чинників, що впливають на їхнє формування у контексті філософського, соціологічного, етико-культурологічного вимірів та крос-культурних порівняльних досліджень.

Основна гіпотеза дослідження (*Hypothesis*). Процес інтегративно-соціального розвитку сучасної молоді супроводжується змінами ієрархічних співвідношень цінностей і появою нових, а також соціально-психологічних особливостей, які проявляються на різних рівнях ціннісно-нормативної сфери особистості в соціокультурному контексті під впливом гендерно-вікових факторів.

Теоретико-методологічний аналіз дослідження (*Literature review*). Теоретичні розробки філософів і соціологів, оприлюднені на зламі XIX–XX ст., внесли помітний доробок в розуміння місця, ролі і функції цінностей в житті особистості та суспільства. Вони стосувалися проблеми відповідності цінності і факту, кризи колишніх цінностей і пошуку нових, відносного характеру цінностей та їх обумовленості культурою, можливості існування абсолютних цінностей тощо. Ці питання розглядалися у працях Ф. Ніцше, М. Шелера, Н. Гартмана, А. Мейнонга, Е. Шпрангера, М. Вебера, Е. Гуссерля, М. Гайдеггера, Л. Вітгенштейна, Н. Лосського. Однак здебільшого автори не ставили задачі переходу до емпіричної перевірки висновків, що оприлюднювалися щодо детального опрацювання механізмів засвоєння і трансформації цінностей, а також ціннісної детермінації поведінки. Подальші зусилля з верифікації ціннісної сфери змусили дослідників, перш за все, звернути увагу на відсутність єдиної теорії і скільки-небудь надійних методів дослідження як індивідуальних, так і надіндивідуальних систем цінностей. Значний внесок у створення єдиних уявлень про системи цінностей і методи їх вивчення зробили дослідження К. Клакхон, К. Морріса, Н. Решер, А. Ловерджоя.

Так, сучасне постіндустріальне (масове, споживацьке) суспільство, в якому відбувається постійне виробництво, оновлення й розповсюдження нових культурних цінностей, на думку видатного філософа XX ст. Х. Ортеги-і-Гассета (Ортега-і-Гассет Х., 1994, с. 54), формує нову людину, зокрема молоду, й висуває перед нею нові вимоги. Із цією думкою погоджувався також і німецький соціолог та філософ П. Козловськи, який вважав, що втрата культурою свого контексту та втрата індивідом своєї ідентичності тісно пов'язані (Козловски П., 1997). Тільки через взаємопроникнення двох систем – індивідуальної та надіндивідуальної – може сформуватися гармонійна особистість і консолідоване ефективне суспільство в цілому.

Проблема зміни стабільності цінностей постійно привертає увагу вітчизняних соціологів, психологів, політологів, філософів і культурологів. Досить широко відомі теоретичні і практичні роботи у цій сфері таких пострадянських дослідників,

як З. Климової, В. Крюкова, Н. Лапіна, М. Горбатова, М. Ляхова, Н. Скринько, Є. Головахи, А. Тельнова, А. Ручки, Л. Сокур'янської та ін (Головаха Е. И., 2001; Крюков В. В., 2014). В останні роки було проведено кілька лонгitudних досліджень, присвячених вивченню динаміки системи цінностей різних соціальних груп і представлених у наукових розвідках вітчизняних вчених.

Застосування міждисциплінарного підходу на засадах методології, що поєднала діалектичний метод та структурно-функціональний аналіз надала можливість всебічно проаналізувати специфіку ціннісних орієнтацій сучасної української молоді, що зумовлена взаємодією загального та індивідуального, теоретичного і практичного, свободи та відповідальності. Застосування системного підходу дає нам змогу стверджувати, що порушення балансу ціннісних систем, загострення протиріч між традиційними і локальними цінностями може призвести до серйозних деструктивних змін в багатьох соціокультурних інститутах, а також вплинути на суспільну свідомість та ментальність. Наслідками цих процесів можуть бути духовна дезорієнтація, соціальна безвідповідальність та девіація у поведінці молоді. Усе це за певних умов може стати чинником загострення соціальних конфліктів як на локальному, так і на глобальному рівнях (М'язова І. Ю., 2006, с. 156).

В теоретичних і практичних дослідженнях кількісно було показано, що принципи організації, логіка функціонування і процеси, що породжують індивідуальні і надіндивідуальні системи цінностей, при всій схожості вживаних понять, мають різну природу і вимагають відповідно різних інтерпретацій. Розробка методики практичного дослідження індивідуальних і/або надіндивідуальних систем цінностей вимагає побудови операціонального визначення ключових категорій, які використовуються в дослідженні. Аналіз показує, що дефініції поняття «цінність» зрозумілі з точки зору прикладного дослідження, і відображають дві основні парадигми:

1) в якості цінності може розумітися досить абстрактно виражена концепція того, що найбільш бажане, емоційно привабливе, здатне описати ідеальний стан буття людей («свобода», «безпека», «достаток», «сенс життя»);

2) за іншою концепцією цінність має глибокий емоційний, але бажаний спосіб (модус) поведінки або дій («чесний», «логічний», «акуратний») (Гаврилюк В. В., Трикоз Н. А., 2002, с. 99).

Поняття цінностей, побудовані на основі першої парадигми, включають в себе термінальні цінності; сформовані на основі другої парадигми – цінності інструментальні, до складу яких входять, наприклад, моральні цінності («відповідальний») і цінності компетенції – «логічний», «розумний».

З функціональної точки зору інструментальні цінності активізуються як критерії, як стандарти оцінки під час вибору тільки модусу (способу) поведінки або дій, а термінальні використовуються індивідом під час оцінки як цілей діяльності, так і припустимих способів їх досягнення. Зокрема, підхід М. Рокича (Рокич М., 1992) базується на прямому рейтингу списків цінностей та передбачає виокремлення двох типів цінностей: «термінальних» та «інструментальних». Йдеться про цінності-цілі, які ведуть до інтеграційних проявів (життєва мудрість, здоров'я, професійні досягнення, щасливе сімейне життя, суспільне визнання, наявність хороших і вірних друзів, дозвілля тощо) і цінності-засоби, якими формують дану інтеграцію (вихованість, освіченість, мова, мораль, відповідальність, стиль і спосіб життя, погляди на життя, спільні інтереси, самоконтроль тощо). Цінність виражає особистісну сутність значимих факторів, явищ, об'єктів та предметів природного й соціального середовища, у якому живе особистість, а ціннісні орієнтації – ядро структури особистості, внутрішній компонент свідомості, який є регулятором її поведінки та діяльності. Цінності є значимими лише тоді, коли глибоко усвідомлюються особистістю й сприймаються нею як ціннісна орієнтація (Федорова І. Н., 2010, с. 278).

Методика та організація дослідження (*Methods*). Методологія цього дослідження вимагає дослідницької практики, яку відображено в результатах міжвузівського дослідження «Ціннісні орієнтири сучасної української молоді», проведеного в грудні 2013 та лютому 2018 рр. Міждисциплінарне дослідження на перетині філософії, соціології, психології та педагогіки здійснене в рамках

комплексної науково-дослідної теми кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова «Соціально-філософські проблеми розвитку людини, її освіти і культури» та темою фундаментального дослідження Київського університету імені Бориса Грінченка «Філософські, освітологічні, методичні засади компетентнісної особистісно-професійної багатoproфільної університетської освіти».

Для дослідження системи ціннісних орієнтацій особистості було використано методику М. Рокича в авторській модифікації, яка є одним з найбільш популярних підходів щодо оцінки основних цінностей груп або окремих осіб. Популярність підходу М. Рокича ґрунтується на тому, що визначення системи та структура вартості окремої людини або групи людей дозволяє визначити їх основні (домінуючі) цінності та діагностувати наявність або відсутність протиріч між значеннями.

Цільовою аудиторією даного дослідження стали студенти 1–5 курсів Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова та Київського університету імені Бориса Грінченка. Соціологічні методи наукової розробки, яка поєднувала когортне та панельне дослідження, включали в себе чотири компоненти: анкетування «Ієрархія інтегральних ціннісних орієнтацій студентів за методикою М. Рокича» (авторська розробка), серію формалізованих інтерв'ю (112 респондентів), 12 глибинних інтерв'ю і ряд проєктивних тестів з використанням «методу нескінчених пропозицій». Респондентам пропонувалося продовжити фразу «Для мене поняття «життєві цінності» означає...», причому опитувані могли вписувати будь-які явища, категорії, процеси, які, на їхню думку, представляють найширше розкриття змісту питання.

Таблиця 1

Вибірка респондентів (к-ть осіб)

	2013 р.		2018 р.	
	НПУ імені М.П.Драгоманова	Київський університет	НПУ імені М.П.Драгоманова	Київський університет

			імені Бориса Грінченка				імені Бориса Грінченка	
	хлопці	дівчата	хлопці	дівчата	хлопці	дівчата	хлопці	дівчата
1 курс	3	14	9	19	9	10	14	22
2 курс	5	12	6	10	8	10	7	18
3 курс	4	8	7	4	2	9	5	10
4 курс	2	7	7	11	4	8	1	9
5 курс	5	6	2	6	3	4	4	7
<i>Разом</i>	66		81		67		97	
<i>Всього</i>	n-147				n-164			

Вибірка складала n-311 осіб з квотним розподілом по статі, віку та місця навчання. В опитуванні брали участь студенти гуманітарних та соціально-політичних спеціальностей. Для виявлення культурологічної динаміки зміни ціннісних переваг, було проведено вторинний аналіз бази соціологічних опитувань, в результаті якого вибірка групи інтегрованого когортного та панельного дослідження з використанням єдиної програми складала 35 осіб (11,2% від загальної кількості опитаних).

Статистичний аналіз результатів дослідження проводився за допомогою статистичного пакета програм Statistica 6.0. з використанням методів дискриптивної статистики і факторного аналізу, а також методу контент-аналізу емпіричних даних.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основні результати дослідження (*Results*). У свідомості молодих людей, їх моральних орієнтирів завжди спостерігаються як елементи оновлення духовної сфери особистості на основі оволодіння загальнолюдськими цінностями, так і негативні тенденції, що існують у суспільстві. У ввідних питаннях в абсолютній більшості студенти ототожнювали життєві цінності із загальнолюдськими (70,73%), тяжіючи до особистісних. Когортна група опитаних у двох вузах продемонструвала

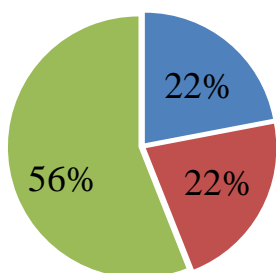
тенденцію до персоніфікації окреслених життєвих цінностей. Можна втішитися, що лише 0,49% та 0,73% відповідно у представлених роках виявилися затятими перфекціоністами. Відповіді на кшталт «Моє життя, мої правила, мої цінності» (Інт.-14, Інт.-33) були характерними для даної групи студентів.

Якщо на першому курсі у 2013 р. молодь, охоплена національними процесами в країні, у кількості 52,09% в пріоритеті ставила групові цілі, то у 2018 р. цей показник знизився до 34,12%. Так, порівняно із минулими поколіннями, сучасні студенти прагматичніше сприймають життя, і вони більш одноосібні. Якщо раніше молодь спиралася на досвід попередніх поколінь, то наразі їй доводиться творити новий соціальний досвід взаємовідносин, покладаючись переважно на себе, що значною мірою зумовлює суперечливі тенденції у її свідомості та поведінці.

Грунтуючись на результатах дослідження, є можливість зафіксувати ряд ключових характеристик ідентифікаційних конструктів «матеріальні цінності» та «духовні цінності» у свідомості студентства. Фактично йдеться про визначення превалювання духовного чи матеріального. У розрізі досліджуваної когорти ми виявили тенденцію до усвідомлення своїх життєвих позицій молоді. При чому студенти молодших курсів більш впевнено окреслюють свої думки і визначають здебільшого курс на матеріальні цінності (54% проти 21%). Дане твердження корелюється з іншими відповідями, які змістовно ілюструють позиції респондентів.

2013

- Матеріальним цінностям
- Духовним цінностям
- Важко визначитися

2018

- Матеріальним цінностям
- Духовним цінностям
- Важко визначитися

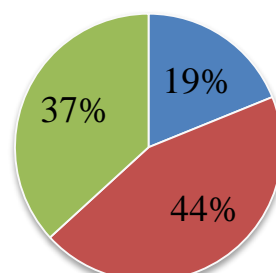
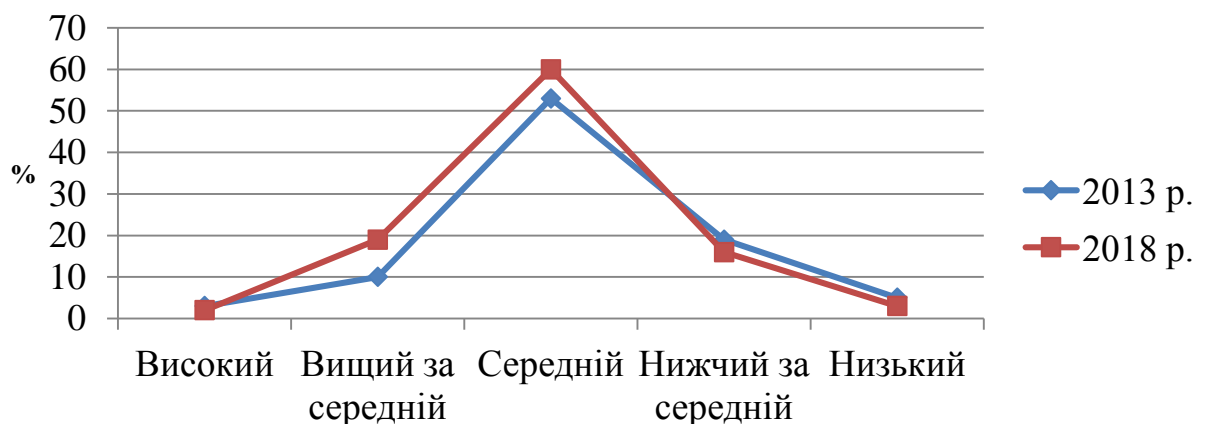

Рис. 1. **Відповіді на питання анкети:****«Перевагу, яким цінностям у своєму житті Ви надаєте?»**

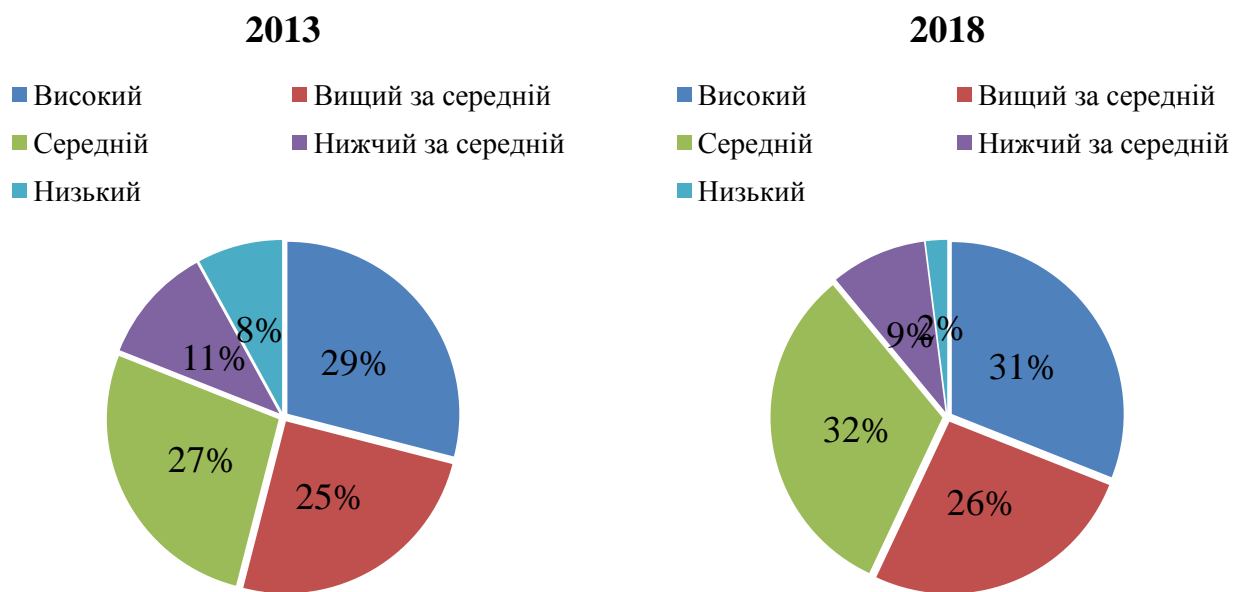
Метаморфози протягом чотирьох років відбулися не тільки за віковими характеристиками, а й за статтю. Переважна більшість опитаних, які вибрати позицію «матеріальні цінності», були особи жіночої статі (58,05%). Статистичні дані підтверджують відповіді респондентів у формалізованих та глибинних інтерв'ю. Якщо аналізувати матеріальний чинник у гендерному розрізі панельного дослідження, то динаміка зростання є помітною серед представниць всіх курсів та спеціальностей.

Духовні цінності та їхні носії, на думку половини опитаних, є відображенням їх матеріального достатку, і це співвідношення в кореляції є пропорційним. Втішним є той факт, що у 2018 р. дещо зросла значимість соціокультурних чинників на вплив ідентифікації студентства у порівнянні із 2013 р. Абсолютна більшість опитаних у поточному році бачать себе представниками середнього класу із сталими ціннісними орієнтаціями. Таку ситуацію можна пояснити новими можливостями і перспективами, і на жаль, не тільки в Україні, які отримало молоде покоління із революційними віяннями 2013–2014 рр.

Рис. 2. **Рівень матеріального забезпечення студентства**

Зафіксована нами тенденція щодо зростання духовності студентства у загальній кількості, може свідчити про серйозні зміни у їх ціннісних орієнтаціях. Якщо в 2013 році, на прохання оцінити власний рівень духовності більшість студентів (54,32%)

оцінили як високий та вищий за середній, то, послугуючись даними опитування, фіксуємо в 2018 р. цей показник на рівні 57,28%. Схожість відповідей студентів двох вузів кардинально практично не відрізняється, крім одного пункту щодо низького рівня духовності за 2013 р. Кількість опитаних студентів у НПУ ім. М.П. Драгоманова відзначили свій низький рівень духовності (12%), в той час як 4% студентів Київського університету імені Бориса Грінченка не вважають себе високодуховними. Даний факт можливо варто інтерпретувати як вплив кризової ситуації та пошук нових духовних орієнтирів у студентському середовищі.

Рис. 3. Відповіді на питання анкети: «Якщо рівень духовності пересічного мешканця України взяти за деякий середній показник, то як Ви, порівняно з ним, оцінили б власний рівень духовності?»

Ми зосередимо увагу на зіставленні результатів опитування системи ціннісних орієнтацій, які відображено в таблиці 2. Список цінностей виведено в ієрархічний ранг з 18 позицій, оцінка яких визначалася по 5-ти бальній шкалі.

Таблиця 2

**Орієнтації студентів на термінальні цінності
в контексті інтегративних процесів**

Ціннісні орієнтації	2013 р.				2018 р.			
	НПУ імені М. П. Драгоманова		Київський університет імені Бориса Грінченка		НПУ імені М. П. Драгома- нова		Київський університет імені Бориса Грінченка	
	Середні показники (S)	Ранги (R)	Середні показ- ники (S)	Ранги (R)	Середні показ- ники (S)	Ранги (R)	Середні показ- ники (S)	Ранги (R)
Активне життя	4,63	7	4,47	8	4,51	7	4,4	10
Здоров'я	4,76	3	4,82	1	4,87	1	4,89	1
Цікава робота	4,57	8	4,68	5	4,41	10	4,65	6
Матеріаль- ний добробут	4,7	5	4,77	3	4,72	3	4,82	2
Фінансові досягненн- я	4,68	6	4,54	7	4,57	6	4,68	5
Гарне сусідство	2, 91	17	2, 98	17	2, 99	18	3, 39	16
Дружба	4,26	12	4,41	9	4,48	8	4,49	9
Любов/кох- ання	4,81	2	4,59	6	4,63	5	4,59	7
Суспільне визнання	4,37	11	3, 32	16	4,3	12	3, 76	15

Участь у суспільно-громадському житті	4,13	13	3, 65	15	3, 12	17	3, 02	18
Свобода	4,45	9	4,33	10	4,36	11	4,53	8
Продуктивне життя	4,39	10	4,27	11	4,44	9	4,28	12
Сім'я/родина	4,84	1	4,72	4	4,78	2	4,78	3
Хобі/задоволення	2, 84	18	4,2	12	4,27	13	4,22	13
Соціальний і професійний статус	3, 48	15	2, 75	18	3, 87	15	4,35	11
Саморозвиток, самореалізація, самопізнання	4,04	14	4,08	14	4,21	14	4,17	14
Щастя інших	3, 25	16	4,14	13	3, 43	16	3, 04	17
Життєва стабільність	4,73	4	4,79	2	4,68	4	4,73	4

Рангові показники (позиції 1–5) розміщення термінальних ціннісних орієнтацій засвідчують домінування настанов на «Здоров'я», «Щасливу сім'ю», «Матеріальний добробут» та «Життєву стабільність». Водночас аналіз свідчить про те, що найменшу суб'єктивну значущість за рангами і, відповідно, програє за статистичними показниками соціальнокорисні цінності (позиції 16–18) як «Участь у громадському житті», «Гарні стосунки з оточуючими» та «Щастя інших». Останнє, можливо свідчить не стільки про індивідуалізацію студента нового покоління, а скільки про його зосередженість на вирішенні своїх власних проблем. Адже більшість опитаних (3–5 курс) паралельно і навчаються, і працюють, а це, в свою чергу, вносить певний психологічний діяльнісний дискомфорт і відсуває ціннісні орієнтації інтегративного духовного контексту на другий план.

Рангові показники розміщення термінальних ціннісних орієнтацій засвідчують також відмінності серед вузів у оцінці кластерів «Цікава робота», «Любов/кохання», «Соціальний і професійний статус». У всіх інших випадках факт наявності чи відсутності консолідуючих цінностей був залежною змінною і виявилось, що місце навчання є статистично не вагомим. З цього можна зробити висновок, що не існує інституціональних відмінностей у формуванні цінностей, проте вік та стать респондентів має вплив на їх ранжування.

Хоча список цінностей, поданих у нашому дослідженні дещо відрізняється від оригінального М. Рокича, проте інструментарій наукової розробки залишався незмінним. Примітно, що відносно сталими для студентів обох вузів виявилися позиції рангової шкали «Життєва стабільність», «Фінансові досягнення», «Свобода», «Продуктивне життя», «Гарне сусідство» (остання позиція та її місце в ранговій системі (17 із 18) є тривожним сигналом щодо подальшого розвитку цінностей громади). Відповіді по кластеру «Саморозвиток, самореалізація, самопізнання» посіли 14 місце у двох університетах в лонгітюдному дослідженні. Саме такий розподіл надає нам можливість стверджувати про наявність спільного базового уявлення, про консолідуючі термінальні цінності у сприйнятті сучасних столичних студентів. Що стосується розбіжностей у ціннісних орієнтаціях студентів

різних років, то варто звернути увагу на динамічний прогрес рангу «Соціальний і професійний статус» та зниження цінності індексу у позиціях «Любов/кохання», «Участь у суспільно-громадському житті». Узагальнюючи ціннісні преференції українських студентів варто зазначити, що вони більш орієнтовані на симбіоз конвенційної та постконвенційної моделі (за М.С. Яницьким), яка представляє в пріоритеті традиційні цінності, цінності індивідуалізації, спрямованість на особистісний саморозвиток і зростання, де прослідковується фокус на сім'ю/родину, кар'єру і стабільний добробут. На жаль, саморозвиток заради блага оточуючих знаходиться на другорядних позиціях ранжування, на які ані стать, ані вік, ані місце навчальної діяльності не впливають.

З огляду на специфіку методу опитування, наше дослідження демонструє певні тенденції і характерні риси незалученості мізерної частини студентів (1,28% – 1 особа 2013 р., 3 особи 2018 р.) у соціальне середовище. Анкети цих студентів відображають порядковий номер всіх термінальних та інструментальних цінностей. А це, в свою чергу, говорить про їх інфантильність та не сформованість ціннісної піраміди.

Якщо актуалізувати увагу на фокус-групі (першокурсників 2013-го року та п'ятикурсників 2018-го року), то можна прослідкувати позитивну динаміку «Свободи» (з 34% до 46% від кількості опитаних фокус-групи), «Здорового способу життя» (з 74% до 76%) та, напрочуд, «Дружелюбного оточення» (з 15% до 27%). Наведені комплексні дані засвідчують, з одного боку, глибоку соціалізацію, яку студенти пройшли в університетському середовищі, а з іншого – невпевненість у майбутньому. Відносна більшість опитаних в інтерв'ю продемонструвала більш реалістичний, прагматичний, а подекуди й цинічний погляд і на особисте, і на соціальне, і на професійне життя. Проективні тести виявили в даній групі посилення позицій матеріальних цінностей та пошуку механізмів досягнення найменшими зусиллями бажаного.

Мейнстримом даного дослідження є доведення гіпотези, що формування термінальних ціннісних орієнтацій відображає орієнтацію студентів на засоби

реалізації своєї життєвої мети. Для перевірки даного твердження було проаналізовано дані таблиці 3.

Таблиця 3

**Орієнтації студентів на інструментальні цінності
в контексті інтегративних процесів (у % від числа опитаних)**

Ціннісні орієнтації	2013 р.		2018 р.	
	НПУ імені М. П. Драгоманова	Київський університет імені Бориса Грінченка	НПУ імені М. П. Драгоманова	Київський університет імені Бориса Грінченка
Професіоналізм, фахова компетентність	59,3	62,7	59,7	60,1
Працелюбність, сумлінність	45,9	47,1	44,5	47,3
Високі вимоги до життєвого рівня	19,1	15,8	20,5	15,6
Організаторські навички	25,6	27,4	24,9	28,7
Діловитість, готовність до ризику	54,8	59,3	57,2	61,4
Непримиренність до недоліків в	11,1	9,4	8,4	9,2

собі та інших				
Критика мислення	48,7	52,2	49,1	53,6
Освіченість, інтелект, ерудиція	45,2	47,8	44,9	47,1
Відповідальн ість	31,4	28,2	30,3	30,7
Наявність зв'язків, соціальне походження	43,6	40,8	47,1	49,7
Стиль та спосіб життя	14,6	21,5	15,5	15,9
Національна приналежніс ть, спільні звичаї, традиції, історія	19,5	17,8	14,8	13,6
Впевненість у своїх силах	34,7	38,1	38,5	29,9
Чесність, порядність	14,1	16, 3	8,6	6,2
Чуйність, співпережива ння	17,6	23,5	10,6	17,8
Інше	1,3	1,5	0,7	1,7

Зафіксовано, що більший відсоток молоді в пріоритеті цінностей-засобів бачить «Професіоналізм, фахову компетентність», «Діловитість, готовність до ризику», «Критику мислення», «Освіченість, інтелект, ерудицію», «Наявність зв'язків, соціальне походження». За рахунок активізації цих інструментальних цінностей підтверджується наше припущення щодо індивідуалізації та самореалізації молодого покоління. Позитивним здаються авторам достатньо високі показники «Відповідальності», «Організаторських навичок», «Впевненості у своїх силах». Водночас студенти надали діаметрально протилежні відповіді на питання схожого змісту «Непримиренність щодо недоліків в собі та інших» та «Критика мислення», що свідчить про розмитість уявлень та відсутній досконалий механізм формування і способу впливу на свідомість і поведінку особистості, двоїстість чітких правил, принципів та імперативів, які характеризують направленість у діях та вчинках. Наслідки цього процесу можуть бути вже непередбачуваними і мати не тільки індивідуальне значення, але й соціальне.

Підсумовуючи, ми можемо зазначити, що термінальні та інструментальні цінності серед респондентів не мали значних розбіжностей. Еволюційна динаміка, прогрес особистісного розвитку молодого покоління став маркером на виклики глобалізації, швидкі зміни, що відповідно можуть змінювати шкалу цінностей та формувати нові нормотворчі зразки.

3. ВИСНОВКИ

(*Conclusion*). Отже, для життєвого світу сучасної української молоді характерними є: спрямованість у майбутнє, перманентна стурбованість соціальними проблемами, пошук свого «Я», відсутність однонаправленості, єдиного ціннісного вектору, динамічність, багатоманітність впливів та сфер самореалізації (зокрема, завдяки можливості міжкультурної комунікації), відкритість у пошуку індивідуальних цінностей. Молодь стала більш розкутою, позбавленою будь-якого страху, прагматичною й здатною до нестандартних вчинків, спроможною самотійно сформулювати конкретні життєві цілі, визначити власні смислові

пріоритети та докладати максимум зусиль для досягнення поставленої мети. Проведений міждисциплінарний аналіз дозволяє водночас зазначити, що консолідуючим ціннісним орієнтаціям сучасної української молоді притаманний мінливий характер, важливим доказом якого є порушення порядку (гармонії) між локальними та загальнолюдськими цінностями, що може призвести до зміни не тільки ієрархії цих систем, але й їх змісту. Вирішення цієї проблеми залежить від правильного з точки зору моралі визначення протиріч між індивідуальними, національними й загальнолюдськими (універсальними) цінностями та пошуку узгодженості між ними. Також результати дослідження дозволяють стверджувати, що надмірна латентна внутрішня конфронтація ціннісної системи молоді, порушення її балансу може призвести до серйозних деструктивних змін у суспільній свідомості й ментальності студентства, яким необхідно завадити.

ЛІТЕРАТУРА

- Гаврилюк В. В., Трикоз Н. А. Динамика ценностных ориентаций в период социальной трансформации. *Социологические исследования*. 2002. № 1. С. 96–105. URL: <http://ecsocman.hse.ru/data/611/119/1217/011.GAVRILIUK.pdf>
- Головаха Е. И. Жизненная перспектива и ценностные ориентации личности. *Психология личности в трудах отечественных психологов* / Сост. Л. В. Куликов. Санкт-Петербург: Питер, 2001. С. 256–269.
- Козловски П. Культура постмодерна: Общественно-культурные последствия технического развития: Пер. с нем. Москва: Республика, 1997. 240 с.
- Крюков В. В. Измерение ценностей. *Идеи и идеалы*. 2014. № 3 (21). С. 39–43.
- М'язова І.Ю. Ієрархія соціальних та індивідуальних цінностей в контексті міжкультурної комунікації. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2006. Вип. 309–310. С. 155–158.
- Ортега-і-Гассет Х. Бунт мас. *Вибрані твори*. Київ: Основи, 1994. С.15–39.
- Рокич М. Методика «Ценностные ориентации». М. Рокич, адаптация А. Гоштаус, М. А. Семенов, В. А. Ядов. *Лучшие психологические тесты для профотбора и профориентации*. Петрозаводск: Петроком, 1992. 198 с.
- Федорова И. Н. Исследование ценностных ориентаций современных студентов. *Система ценностей современного общества*. 2010. № 15. С. 277–280.
- Янко Е. В. Особенности смысложизненных ориентаций и иерархии ценностей у студентов вузов различных ценностных типов. *Психология. Историко-критические обзоры и современные исследования*. 2014. № 6. С. 82–97.

REFERENCES

- Havryliuk, V. V., Trykoz N. A. (2002). Dinamika tsennostnyh orientatsyj v period sotsyalnoj transformatsyi.[The dynamics of value orientations in the period of social transformation.] *Sotsyolohicheskie issledovanija*, 1, 96–105. Retrieved from <http://ecsocman.hse.ru/data/611/119/1217/011.GAVRILIUK.pdf> (ukr).
- Holovaha, E. Y. (2001). Zhyznennaja perspektiva i tsennostnyje orientatsyi lychnosti. *Psihologhija lychnosti v trudah otechestvennyh psicholohov*. [Life perspective and value orientation of the individual. *Personality psychology in the works of domestic psychologists*] Saint Petersburg, Russia: Piter, 256–269 (ukr).
- Kozlovsky, P. (1997). *Kultura postmoderna: Obshchestvenno-kulturnyje posledstviya tehnicheskogo razvitija*. [Postmodern Culture: Socio-Cultural Implications of Technological Development] Moskow, Russia: Respublika (rus).
- Krjukov, V. V. (2014). Izmerenije tsennostej.[Measurement of values] *Idei i idealy*, 3 (21), 39–43 (rus).
- Miazova, I. Yu. (2006). Iierarkhiia sotsialnykh ta indyvidualnykh tsinnosti v konteksti mizhkulturnoi komunikatsii.[Hierarchy of Social and Individual Values in the Context of Intercultural Communication] *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu*, 309–310, 155–158 (ukr).
- Ortega-i-Hasset, Kh. (1994). *Bunt mas*. Kyiv, Ukraine: Osnovy, 15–39 (ukr).
- Rokych, M. (1992). Metodika «Tsennostnyje orientatsyi».[Methodology "Value Orientations"] Adaptatsyja A. Hoshtaus, M. A. Semenov, V. A. Yadov. *Luchshye psichologicheskie testy dlja profotbora i proforientatsyi*. Petrozavodsk, Russia: Petrokom (rus).
- Fedorova, Y. N. (2010). Issledovanie tsennostnyh orientatsyj sovremennyh studentov. *Systema tsennostej sovremennogo obshchestva* [The study of value orientations of modern students. *The value system of modern society*], 15, 277–280 (rus).
- Yanko, E. V. (2014). Osobennosti smyslozhnykh orientatsyj i ierarhi tsennostej u studentov vuzov razlychnykh tsennostnykh tipov.[Features of the meaningful life orientations and hierarchy of values among university students of various value types.] *Psihologija. Istoriko-kriticheskie obzory i sovremennye issledovanija*, 6, 82–97 (rus).

ТРАНСФОРМАЦИЯ КОНСОЛИДИРУЮЩИХ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ СОВРЕМЕННОГО УКРАИНСКОГО СТУДЕНЧЕСТВА

Горбань Александр, доктор философских наук, профессор, профессор кафедры философии, Киевский университет имени Бориса Гринченко, г. Киев 04053, ул. Бульварно-Кудрявская, 18/2, o.horban@kubg.edu.ua

Куприй Татьяна, кандидат исторических наук, доцент, доцент кафедры философии, Киевский университет имени Бориса Гринченко, г. Киев 04053, ул. Бульварно-Кудрявская, 18/2, t.kuprii@kubg.edu.ua

Овсянкина Людмила, кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры философии, Киевский университет имени Бориса Гринченко, г. Киев 04053, ул. Бульварно-Кудрявская, 18/2, l.ovsiankina@kubg.edu.ua

В статье отражена проблема динамики проявления ценностных ориентаций современного украинского студенчества, закономерностей их возникновения и факторов, которые влияют на их формирование в контексте философского, социологического, этико-культурологического измерений и кросс-культурных сравнительных исследований. В статье акцентировано внимание на проблеме бытия современной молодежи, формировании новых мировоззренческо-гуманистических ценностных ориентиров и поиске базовых принципов соотношения в условиях трансформационных изменений в обществе в целом.

Ключевые слова: *инструментальные ценности; современная украинская молодежь; терминальные ценности; ценностные ориентации.*

TRANSFORMATION OF CONSULTING VALUABLE ORIENTATIONS OF MODERN UKRAINIAN STUDENT

Horban Olexandr, Doctor of Science (Philosophy), Professor of Department of Philosophy, Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv 04053, 18/2 Bulvarno-Kudriavska Str., o.horban@kubg.edu.ua

Kuprii Tetyana, PhD (History), Assistant Professor of Department of Philosophy, Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv 04053, 18/2 Bulvarno-Kudriavska Str., t.kuprii@kubg.edu.ua

Ovsiankina Liudmyla, PhD (Philosophy), Assistant Professor of Department of Philosophy, Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv 04053, 18/2 Bulvarno-Kudriavska Str., l.ovsiankina@kubg.edu.ua

The article deals with the problem of the dynamics of the manifestation of value orientations of modern Ukrainian students, the patterns of their occurrence and factors influencing their formation in the context of philosophical, sociological, ethical and cultural dimensions and cross-cultural comparative studies. The article focuses on the problem of the existence of modern youth, the formation of new ideological and humanistic values, and the search for basic principles of world attitude in the conditions of transformational changes in society as a whole.

The process of integrative and social development of modern youth, which is accompanied the changes of hierarchical correlations of values and appearance of new, and also socially psychological features which show up on the different levels of valued-normative sphere of personality in a socio-cultural context under act of gender-age factors, is analysed. It is rotined that principles of organization, logician of functioning and processes which generate the individual and superindividual systems of values at all

of likeness of common concepts have different nature and require different interpretations accordingly.

Development of method of practical research of the individual and / either superindividual systems of values requires the constructions of operational determination of key categories which are utilized in research. From the functional point of view instrumental values activate as criteria, as standards of estimation during a choice only to modus (to the method) of conduct or actions, and a terminal is utilized an individual during the estimation of both aims of activity and possible methods of their achievement.

Keywords: *value orientations; modern Ukrainian youth; terminal values; instrumental values.*

Стаття надійшла до редакції 01.01.2019

Прийнято до друку 28.02.2019